

RICARD MORANT I MARCO
MIQUEL PEÑARROYA I PRATS

LLENGUATGE I CULTURA:
PER A UNA ECOLOGIA
LINGÜÍSTICA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
1996

ÍNDIX

Presentació	11
INTRODUCCIÓ	13
I. DEL NAIXEMENT	
1.1 Que tingues una hora curteta!	21
1.2 I a tu, com et diuen?	67
II. DE L'OCI	
2.1 ...28, 29, 30 i l'ou!	101
2.2 La solució, després de la publicitat	167
III. DEL NEGOCI	
3.1 Ferro vell compre, metall i coure!	197
3.2 Si vols viure cent anys	227
IV. DE LA MORT	
Tot s'acaba, R.I.P.	263
BIBLIOGRAFIA	307

Presentació

Amb el llibre Llenguatge i cultura: per a una ecologia lingüística, de Ricard Morant i Miquel Peñarroya, el lector disposa d'una obra innovadora, ja que recorre a un concepte poc usual, l'ecologia lingüística, que mira d'estudiar les relacions entre l'home, l'espai i el llenguatge. El seu objectiu es contraposar alguns dels hàbits verbals actuals en relació als nostres costums quotidians amb els que predominaven fa unes dècades. El llenguatge s'hi presenta, doncs, com un espill de la transformació social ocorreguda en les últimes generacions. Al llarg de l'obra es conjumina la visió d'un historiador i d'un lingüista, amb el propòsit últim d'estudiar l'evolució de la cultura, des d'una perspectiva interdisciplinària. Els autors no escatimen esforços a buscar textos de tota classe (orals, escrits, audiovisuals, «vulgars», normatius, col·loquials, formals, lúdics, científics...) que exemplifiquen el pas del temps, amb el consegüent canvi d'idees, de sabers, de concepcions. Encara que l'àmbit de la investigació és globalment valencià, són constants les referències al Principat i a les Illes i no infreqüents les al·lusions a cultures i estadis culturals més llunyans en el temps i en l'espai.

Aquest llibre resulta fàcil de llegir pel ritme de l'exposició, l'estil senzill i assequible a tot tipus de lector i el to desenfadat, fins i tot humorístic, usat pels autors. No cal dir que la presentació natural dels aspectes abordats (des del naixement fins a la mort) i, sobretot, l'originalitat del tema i de l'enfocament, fan particularment agradosa i engrescadora la seua lectura.

València, novembre de 1994

INTRODUCCIO

Hem batejat aquest treball amb el títol *Llenguatge i cultura: per a una ecologia lingüística* i ens toca explicar el perquè. En primer lloc, tractem del llenguatge entès com qualsevol sistema que serveix a l'home per a comunicar-se. A més a més, analitzem la cultura segons el concepte antropològic, és a dir, el conjunt de tradicions (literàries, històrico-socials i científiques) i de formes de vida (materials i espirituals) d'un poble.

A la segona part del títol apareix un concepte poc usual i que cal perfilar. Per a nosaltres l'ecologia lingüística consisteix en l'estudi de les relacions entre els següents elements: l'home, l'espai (social i físic), i el llenguatge (verbal i no verbal). Hom assumeix l'existència d'una interacció entre els dos primers: l'home s'adapta a tot tipus d'espai, i aquest es transforma per l'acció del primer. Al mateix temps el tercer element varia segons l'espai d'ús, es transforma en la boca de l'home i alhora és capaç d'influir en el seu comportament.

El nostre objectiu és ben concret: realitzar una breu excursió per la vida quotidiana de la mà del llenguatge nostre de cada dia. Aquesta ferramenta, el llenguatge, ens ve com anell al dit per encetar les reflexions sobre l'evolució de la cultura del nostre país.

Aquest llibre ha estat escrit seguint el joc dels conceptes oposats. Observant l'índex trobem transformada la vida de qualsevol persona per dos contrastos evidents, vida-mort (capítols I i IV) i oci-negoci (capítols II i III) disposats segons l'ordre cronològic natural: l'home naix, creix (juga), madura (treballa) i mor. Alhora hem volgut mostrar l'evolució que en cadascuna d'aquestes facetes ha experimentat la relació de l'home amb el seu llenguatge en el curs de les últimes generacions. Assistim, doncs, a una doble evolució, d'una banda la persona utilitza el llenguatge cada vegada per a més coses i d'una forma més rica a mesura que va creixent, i de l'altra, el llenguatge s'adapta al canvi de circumstàncies socials, culturals, polítiques i econòmiques en què es desenvolupa l'home.

Hem titulat les distintes parts amb frases representatives dels diversos costums i situacions que s'hi analitzen. Per no confondre ningú passem a presentar breument el contingut de cada apartat. El primer, referit al naixement, l'hem subdividit en dos temes centrals: comencem parlant del festeig, des dels seus prolegòmens fins a les seues conseqüències, i continuem plantejant el perquè dels nostres noms. Després entrem en el

món de l'oci –entès per alguns com *fuig, feina, fui*– i presentem dues de les seues manifestacions: el joc i la televisió. Seguidament és el torn del negoci, en altres paraules, la negació de l'oci, i treballarem dues parcel·les concretes: la venda –expressada amb crits– i la medicina. I per acabar reflexionem sobre el final per excel·lència... la mort.

Per obtenir la informació exposada ens hem basat en determinats textos escrits (revistes, periòdics, refranys, cançoners, novel·les, assajos, peces teatrals, graffitis, làpides...), en certs programes de ràdio i de televisió (informatius, publicitat, espais infantils, pel·lícules, *reality shows*...), i en determinats costums verbals de caire oral (floretes, insults, felicitacions, crits, acudits, bromes verbals, fòrmules màgiques, endevinalles...) que hem recollit mitjançant converses i enquestes realitzades a tot tipus de gent (menuts i grans, rurals i urbanites, homes i dones, rics i pobres, amb estudis i sense, progres i conservadors, amb oficis tradicionals i professions de recent aparició...). Tota aquesta gent viu a diversos pobles que esmentarem al llarg dels distints capítols. Entre aquests resultarà evident quins són els nostres. Hem de fer notar que, sovint, el mateix costum es conserva a distintes comarques, on es poden presentar variants locals; nosaltres no ens proposem de fer un recull de variacions, i per això n'hem triat una que les representa totes.

Amb el propòsit de defensar les nostres idees hem recorregut a l'autoritat de les paraules dels especialistes i a les cites de la saviesa popular, representada pels refranys i altres fets idiomàtics del discurs repetit (locucions, frases fetes, cançons...). Aquests últims es distingeixen pel fet de reflectir i condicionar relativament l'ideari de la col·lectivitat, el seu sistema de valors.

El nostre mètode de treball ha consistit en l'anàlisi d'un conjunt de textos representatius per a la nostra investigació i en la classificació, descripció i explicació d'aquest corpus. Hem anat d'allò particular a allò general, dels exemples reals a les idees.

Aquesta obra parteix dels següents pressupòsits:

1. Els llenguatges existeixen i es desenvolupen principalment per causes externes: transformacions socials, econòmiques, culturals...
2. No creiem que els canvis lingüístics signifiquen necessàriament degradació, decadència, ni tampoc una perfecció progressiva. Estimem que si alguna metàfora pot definir l'evolució lingüística és la de la marea, amb el seu constant flux i reflux, que sempre canvia sense anar ni a millor ni a pitjor.

3. Els canvis es manifesten en el llenguatge verbal (de forma òbvia en el vocabulari i menys explícita en la morfologia, fonètica...) i en el no verbal (gestualitat, indumentària...).
4. El canvi lingüístic és més lent que el canvi social, la qual cosa possibilita l'existència d'anacronismes.
5. El llenguatge s'empra per transmetre informació i a més pot servir per a la interacció social, per al control de la realitat, per divertir-se, per expressar emocions i sentiments...

Per acabar aquesta introducció només ens queda fer ús del llenguatge per manifestar el nostre agraïment a totes les persones que han fet possible l'aparició d'aquesta obra.

Primerament donem les gràcies als professors Antoni Ferrando i Àngel López García dels qui hem rebut l'entusiasme i el respecte per la cultura i que ens han transmès la passió pel llenguatge amb la seua saviesa. No volem oblidar el suport constant de Maite Simon, que ha seguit aquest treball des del seu inici; tampoc el de Maria Josep Cuenca que ens ha obert els ulls amb els seus sucosos comentaris; Satur Villanueva i Anna Zaragozá ens han facilitat i abreuïat la tasca amb el seu ajut inestimable. Pelegrí Sancho ens ha alegrat el text amb l'enginy sorgit de la seua mà. Estimem necessari esmentar personalment tots aquells col·laboradors desinteressats, protagonistes també, que ens han regalat trossos de la vida de viles i ciutats, amb els quals hem pogut estudiar la cultura i el llenguatge del nostre Poble:

Miquel Alandete, Amelia Arbiol, Mariola Aparicio, Manolo Aparicio, Adelaida Avinent, Enriqueta Baixauli, Jordi Ballester, M. José Benavent, Isabel Beneyto, Pilar Bens, Fani Bernabeu, Queralt Bernacer, Anna Borràs, Joaquim Borràs, Immaculada Boscà, Carmina Burdeus, J. Lluís Calatayud, Francesc Carbonell, Emili Casanova, Miquel Castellà, Elena Català, Salvador Climent, Elena Chiva, F. José Conejero, Àngels Corbatón, Josep Cortés, M. Elvira Cosme, Suni Cotolí, Cristina i Patri Cruz, J. Lluís Cuevas, Rosa Delhom, Xelo Descals, María Isabel Doménech, Reme Espí, Marta Esquerdo, Vicen Estada, Isidro Estupiñá, Llúcia Fabra, M. Isabel Falcó, Vicent Ferrando, Pietat Franc, Anna Franco, Francesca Franco, Susana Gadea, Vicent García, Àngeles García, Francesc Gascón, M. Nieves Giménez, Àgueda Gimeno, M. Dolores Gómez, Cristina González, Francesc Gramage, M. Nativitat Gramage, Elena Gregori, Josep Ramon Gregori, Argimiro Guardiola, Antonio Guzmán, Marta Hernández, Maite Herrera, Teresa Herrera, Adela Hinojosa,